

Celkove treba konštatovať, že zborník *Flores scholarium* obsahuje zaujímavé a seriózne práce, ktoré si tak pre svoju tematiku, ako aj metodiku zaslúžia pozornosť – a podčiarkujem, že aj rešpekt – starších kolegov. Treba ďalej vyzdvihnúť to, ako systematicky a neúnavne sa Ústav klasických štúdií MU v Brne venuje výchove vedeckého dorastu, konkrétne v prípade latinskej filológie stredoveku prof. J. Nechutová. Aj keď je nepochybné, že od úspešného doktoranda ešte nevedie priama cesta k úspešnej vedeckej kariére, v čom nie sú filologické humanitné disciplíny nijakou výnimkou, význam takéhoto podujatia pre osobnostný rozvoj zúčastnených, a v konečnom dôsledku i pre vedu samu, je nespochybniteľný.

Daniel Škoviera

Golema, Martin: PROJEKT MENTÁLNEJ URBANIZÁCIE V STARÝCH NOVINÁCH LITERNÍHO UMĚNÍ. Banská Bystrica, Pedagogická fakulta Univerzity Mateja Bela 1999. 215 s.

V posledných rokoch pociťujeme čoraz intenzívnejšiu potrebu prehodnotiť zaužívané konvenčné interpretácie obdobia slovenského národného obrozenia a oslobodiť túto historickú a literárnu epochu z habitu mýtizovaných výkladov. Nový, racionálny a mýtickými konštrukciami nezaťažený výklad obdobia, ktoré všeobecne považujeme za počiatok zrodu modernej slovenskej kultúry, si vyžaduje nielen opätovné „prečítanie“ celého korpusu textov umeleckého i vecného charakteru, ale aj „prečítanie“ textov doposiaľ literárnohistoricky nezahodnotených a marginalizovaných. Na úlohu nanovo „prečítať“ celú skupinu takýchto textov – *Staré noviny literního umění* – sa podujal vo svojej práci Martin Golema. Jeho metodologický prístup k interpretácii *Starých novin*

literního umění vychádza z koncepcie tzv. „hermeneutického čítania“. V úvodnej časti práce *Hermeneutické čítanie a Staré noviny literního umění* si autor vytvára vlastný „arsenál prostriedkov“ čítania, teda metodologickú výbavu umožňujúcu prečítanie historicky a kultúrne vzdialených textov. Uvedomuje si, že „konštrukčná sila viacerých osvietenských pojmov sa opiera o inú historickú významovú vrstvu, než akú bežne aktivujeme v ich dnešnom používaní, teda niektoré dnešné pojmy – práca, mesto, ľud, mravnosť, poverčivosť atď.“ (s ktorými autor v práci operuje), „nie sú samozrejmyými významovými ekvivalentmi svojich osvietenských predchodcov“ (s. 1). Preto sa snaží „odkryť ich dávne významy“ a nájsť k starým textom „kultúrny kľúč“. Podľa autora môžeme starému textu porozumieť iba takým spôsobom, že „musíme odsunúť novšie vrstvy významu a pokúšať sa čítať ťažko viditeľný ‚autentický‘ význam, inak sa môžeme vykoľajit, či prepadnúť smerom k neporozumeniu“ (s. 4).

Autor v jednotlivých kapitolách práce postupne odкрýva „autentické“ významy slov, ktoré sú kľúčovými z hľadiska osvietenského kultúrneho projektu prezentovaného prostredníctvom jednotlivých analyzovaných textov *Starých novin*. V kapitole *Premena práce z „těžkého jha“ na radostné „oučastenství díla Božího“* sa zaoberá premenami významu pojmu „práca“. Osvietenstvo tu prezentuje ako obdobie prehodnocovania významu práce, komparatívne stavia vedľa seba chápanie tohto pojmu v epoche predosvietenskej, osvietenskej i poosvietenskej, všima si problematiku podnikania, súkromného vlastníctva, ale najmä problematiku smerovania protestantskej kultúry k asketizmu. Kapitola *„Pulérovanější Města“ v osvietenskom predporozumení* sa venuje otázke mesta a mestskeho v *Starých novinách literního umění*, ako aj celkovému riešeniu vzťahu urbánnosť – rurálnosť v osvietenstve, ale i v pred a poosvietenskej kultúre. Témou kapitoly *„Sedlácy a jiní obecní lidé“ v osviev-*

enskomo predporozumení je kvalita ľudovej kultúry, jej striktné osvietenské hodnotenia, postosvietenské prehodnocovanie vzťahu k ľudovej kultúre a problematika jej „romantickej rehabilitácie“. Kapitola *Osvietenská „móresnosť“ a náchylnosť k bitkám, „kvákaninám“ a „rvanicám“* sa snaží odpovedať na otázku, „čo osvietenstvo rozumelo pod „dobrými mravmi““ (s. 123). Časť *Poverčivosť a „najlepší zo všetkých svetov“* je zasa pokusom o odhalenie teologického podložia autorského kolektívu *Starých novín*.

Celkovo Golemova práca smeruje k analýze slovenského variantu osvietenského civilizračného projektu, smerujúcemu k preferencii urbánneho rozmeru kultúry. V záverečnej kapitole práce *Slovenský osvietenský „puritanizmus“ ako mestotvorný činiteľ* dokonca vyslovuje zaujímavú tézu (ktorú svojimi úvahami aj potvrdzuje), že „spory o hodnotu osvietenstva sú spormi o hodnotu mestskej kultúry“ (s. 200). V práci dokumentuje isté napätie medzi rurálnym a urbánnym charakterom slovenskej kultúry, ktoré je zároveň napätím medzi „tradičnosťou“ a „modernosťou“, ktoré predstavujú póly, medzi ktorými oscilujú koncepčné úvahy o charaktere slovenskej kultúry a úvahy o potrebe jej homogenizácie. *Staré noviny literárního umění* v tejto súvislosti predstavujú pól modernosti a urbánnosti s preferenciou „vysokej“ kultúry. Autor práce sa však nepohybuje iba v hraniciach osvietenstva. Jeho úvahy o hľadaní rozmeru slovenskej kultúry na mnohých miestach presahujú horizont osvietenstva: nadväznosť na tézy nastolené v *Starých novinách* Golema vidí v úvahách Jonáša Záborského (vychádzajúcich ešte z osvietenského konceptu), a najmä v práci Jána Lajčiaka *Slovensko a kultúra*. Opačný pól s preferenciou tradičnosti a ľudovosti naopak predstavujú koncepcie štúrovského romantizmu. Obe tendencie autor vzájomne konfrontuje.

Tematické okruhy dotýkajúce sa pojmov práca, mesto, ľud, poverčivosť, móresnosť, zlo

a pod., ktorým sa autor venuje v jednotlivých kapitolách, sú prezentované nie iba na textoch *Starých novín*, ktoré tvoria východiskovú bázu práce, ale aj v širších súvislostiach európskej kultúry. Golemove interpretácie dokazujú prepojenosť slovenského kultúrneho kontextu na európske osvietenské myslenie. Čítanie *Starých novín* sa v nich neohraničuje iba literárnovednou špecializáciou. Autorov prístup (vzhľadom k mnohotematickosti textov *Starých novín*) je teda interdisciplinárny, všímaj si ich sociologický, filozofický, teologický i pedagogický rozmer. Autor sa tak stáva brilantným komentátorom textov *Starých novín*, ktoré oživuje, prezentuje ich v nových súvislostiach, a tak na minimum skracuje kultúrnu vzdialenosť, ktorá je medzi dobou ich vzniku a dnešným čitateľom.

V práci celkovo dominuje všeobecný kultúrohistorický pohľad, pričom literárnohistorické aspekty problematiky sú minimalizované. Autor prezentuje texty *Starých novín literárního umění* ako kultúrny projekt, ako normu stojacu oproti fakticite života. V práci by sa vo väčšej miere žiadalo zmapovať prepojenie medzi týmto kultúrnym projektom a jeho normatívnymi východiskami na jednej strane a súdobou literárnou praxou na strane druhej, teda konfrontovať teoretické postuláty nastolené v *Starých novinách literárního umění* s umeleckou literatúrou obdobia osvietenského klasicizmu, čím by sa prehľbil literárnohistorický rozmer problematiky (príkladom takejto prepojenosti všeobecnej kultúrohistorickej a užšej literárnohistorickej problematiky je napríklad kniha Vladimíra Macuru *Znamení zrodu*). Práca M. Golemu napriek tomu vytvára bohatú materiálovú bázu alebo akýsi odrazový mostík pre ďalšie výskumy národného obrodienia orientované viac literárnohistoricky a odhaľujúce nové možnosti a súvislosti, ktoré poslúžia aj pri interpretácii textov umeleckej literatúry.

Miloslav Vojtech